

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ

1941

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

46 – ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ – 46

ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Τὸ Δεκαπενθήμερον

Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς ἀπέθανε στὴν πιὸ μεγάλη, στὴν πιὸ εὐτυχισμένη στιγμή τῆς ζωῆς του, ἀπάνω σὲ μιὰ θαυμαστὴ νίκη καὶ στὴν ἀγκαλιὰ ἐνὸς λαοῦ ποὺ ξαναβρῆκε ὅλες τὶς δυνάμεις του καὶ ἔδωσε στὴν ἀνθρωπότητα νέο, ὑψηλότατο παράδειγμα ζωτικότητας καὶ ἀρετῆς. Τὸ θάνατό του θὰ τὸν θρηνησοῦν οἱ Ἕλληνες μὲ βαθύτατη ὀδύνη. Ἀλλὰ καὶ θὰ τὸν τιμήσουν, ὅπως ταιριάζει στὸ μεγάλο Νεκρὸ καὶ ὅπως ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη τοῦ ἔθνους. Ὅχι μὲ δάκρυα, ὄχι μὲ μοιρολόγια, ἀλλὰ μὲ στρατιωτικὴ ἀταραξία, μὲ ὅλη τὴ συναίσθηση τῆς εὐθύνης γιὰ τὴν πολύτιμη κληρονομία ποὺ ἀφίνει ὁ Ἡρώας τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, μ' ἐθνικὸ πείσμα. Οἱ ἄντρες δὲν εἴψαν ποτὲ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Δὲ θὰ λείψουν οὔτε σ' αὐτὴ τῇ δύσκολῃ ὥρᾳ. Θὰ τοὺς ὑψώσῃ καὶ θὰ τοὺς ἐπιβάλλῃ ἡ ἑλληνικὴ ζωτικότητα, οἱ ἀδάμαστες ἑλληνικὲς δυνάμεις ποὺ κάνουν καὶ κερδίζουν, τρεῖς μῆνες τώρα, ἕναν πρωτάκουστο, ἕναν ἐκπληκτικὸ καὶ ἕναν ἀπίστευτα ὠραῖον ἀγῶνα.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ἡ «ἀνέκδοτη» ἐπιστολὴ τοῦ Κοραῆ.

Κατάπληκτος ἀνέγνωσα ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τῆς «Νέας Ἑστίας» τὰς περὶ «ἀνεκδότου» ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῆ πληροφορίας, τὰς ὁποίας σὰς ἀπέστειλεν ὁ ἀξιότιμος κ. Εὐάγγ. Τζιάτζιος. Εἶναι ὅλαι ἀνακριβεῖς.

Πρῶτον, ἡ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιστολὴ δὲν εἶναι ἀνέκδοτος. Τὴν ἔχω δημοσιεύσει *ὀλόκληρον* ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς ἱστορίας μου τοῦ Νεοελληνικοῦ θεάτρου ἐν σελ. 143 - 144.

Δεύτερον, ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν μεταφραστὴν τοῦ «Ταρτούφου» — ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ «Μισάνθρωπου» — Κ. Κοκκινάκη, ὅστις εἶχε στείλει τὴν μετάφρασίν του πρὸς τὸν Κοραῆν.

Τρίτον, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κοραῆ δὲν ἀναφέρει τὸν Κοκκινάκη ὡς μεταφραστὴν καὶ τοῦ «Μισάνθρωπου», ὡς νομίζει ὁ κ. Τζιάτζιος. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ του ὁ Κοραῆς συμβουλεύει τὸν Κοκκινάκη νὰ μεταφράσῃ καὶ τὸν «Μισάνθρωπον», ἀλλ' οὐχὶ ἐμμέτρως, ὡς ἔπραξε διὸ τὸν «Ταρτούφον», διότι, λέγει, «πηγὴ πρώτη δυσκολεύουσα τὴν ἀκριβῆ μετάφρασιν εἶναι ἡ βάρβαρος ρίμα, ἣτις ἐπροσκολλήθη καὶ εἰς ἡμᾶς ὡς ψώρα». Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Κοκκινάκης δὲν ἠκολούθησε τὴν συμβουλὴν τοῦ Κοραῆ. Τὸν «Μισάνθρωπον» μετάφρασε πρῶτος ὁ Ἰσιδ. Σκυλίσης τῷ 1871.

Καὶ τέταρτον, τὴν περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιστολὴν τὴν ἔχει δημοσιεύσει πρὸ ἐμοῦ ὀλόκληρον καὶ ἐν παρομοιωτάῳ ὁ Σκυλίσης ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς

μεταφράσεώς του τῶν «Ἀρίστων ἔργων τοῦ Μολιέρου» — Ταρτούφος — Μισάνθρωπος — Φιλάργγυρος — τῇ γενομένῃ ἐν Τεργέστη τῷ 1871.

Μὲ πολλὴν ἀγάπην
ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Κι' ἄλλα σχόλια.

Ἀγαπητὲ Φίλε,

Τὸ γράμμα τοῦ Κοραῆ ποὺ δημοσίευσε ὁ κ. Εὐδ. Στ. Τζιάτζιος στὸ περασμένον φύλλο τῆς «Νέας Ἑστίας» (σ. 75) προκαλεῖ ὀρισμένα σχόλια γιὰ τὰ ὁποία θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς νὰ ζητήσω τὴ φιλοξενία τῶν στηλῶν τῆς.

Καὶ πρῶτα πρῶτα, τὸ γράμμα εἶναι δημοσιευμένο: Βρίσκεται ἀκέραιο ἀπὸ ἄλλο δῆθεν αὐτόγραφο, προερχόμενο ἀπὸ τὴν Ἰθάκη στὴν «Ἑστία» τ. Δ' (1877) σ. 700 - 701 καὶ ἐπίσης στοῦ κ. Ν. Ἰ. Λάσκαρη τὴν «Ἱστορία τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου» τ. Α', Ἀθήναι 1938 σ. 143 - 144. Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀναφέρει ἂν πρόκειται περὶ ἀναδημοσιεύσεως, ἀλλὰ ὑποθέτω ὅτι εἶχε ὑπ' ὄψει του παλαιότερη δημοσίευση.

Ἐξ ἄλλου, τὸ ἀπόσπασμα ποὺ ἀποδίδει ὁ κ. Τζιάτζιος ὑπάρχει ὀλόκληρον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῆ ἀπὸ τὸν Ν. Δαμαλά, τ. Γ', μέρ. Β', Ἀθήναι 1886 στίς σελ. 697 - 698.

Τοῦτο ὅμως μᾶς φέρνει σὲ μιὰ τρίτη παρατήρηση πολὺ περιέργη: Μποροῦμε νὰ πιστεύουμε ὅτι τὸ γράμμα τοῦτο, ὅπως παρουσιάζεται ἀπὸ τὴν «Ἑστία» τὸν κ. Λάσκαρη καὶ τὸν κ. Τζιάτζιο δὲν ἐβγήκε ποτὲ ἀπὸ τὴν πέννα τοῦ Κοραῆ. Πραγματικὰ ἀποτελεῖ μιὰν αὐθαίρετη καὶ ἀνακόλουθη συνένωση διαφόρων ἀποσπασμάτων

ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Κοραῆ πρὸς Κόκκινάκη, ποῦ καταλαμβάνει τὶς σ. 698-698 τῆς ἐκδόσεως Δαμαλά. Ἔτσι ἡ φράση « τῆς ὁποίας τὸ ἀμόρφωτον ὄνομασα δευτέραν πηγὴν... » δὲν ἀναφέρεται σὲ καμμιά προηγουμένη παρατήρηση στὴν ἐκδοσὴ Ἑστίας - Λάσκαρη, ἐνῶ ἀνταποκρίνεται στὴ δευτέρη παράγραφο τῆς σ. 694 τῆς ἐκδόσεως Δαμαλά: « Δευτέρα πηγὴ... ».

Ὁ κ. Τζιάτζιος δὲν λέει ρητὰ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ εἶνε αὐτόγραφη, φαίνεται ὅμως νὰ τὸ νομίζει. Ἀντίθετα, ἐγὼ νομίζω ὅτι τὸ κείμενο ποῦ ἔχει ὑπ' ὄψει του εἶναι λιθογραφημένο. Πραγματικὰ διεπίστωσα τελευταίως ὅτι κυκλοφοροῦν λιθογραφημένα ἀντίγραφα τῆς περικυμμένης αὐτῆς μορφῆς τοῦ γράμματος, τῶν ὁποίων οἱ διαστάσεις καὶ ὁ κατὰ στίχους χωρισμὸς συμπίπτει μὲ τὰ στοιχεῖα ποῦ δίνει ὁ κ. Τζιάτζιος. (Τὸ ἀντίγραφο ποῦ ἔχω ὑπ' ὄψει μου εἶναι κατὰ 1,5 ἑκατοστὸ πῶς φαρδύ ἀπ' ὅ,τι εἶναι τοῦ κ. Τζιάτζιου· ἀλλὰ τοῦτο, τὸ ἐξηγῶ ἄμεσως πῶς κάτω). Ὁ λιθογράφος ἔχει μιμηθεῖ μὲ πολλὴ τέχνη τὸ γράψιμο τοῦ Κοραῆ, ἀλλὰ μὴ κάπως προσεκτικὴ ἐξέταση, δὲν ἀφήνει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται γιὰ λιθογράφημα. Θὰ ἤμουν πολὺ εὐτυχῆς ἂν εἶχα στὸ σημεῖο τοῦτο καὶ τοῦ κ. Τζιάτζιου τὴν ἐπικύρωση.

Ἄν κι' ἔχω δεῖ περισσότερα ἀπὸ ἓνα αὐτοτελῆ λιθογραφήματα τῆς ἐπιστολῆς, ὅλα προέρχονται ἀπὸ τὸ ἀκόλουθο βιβλίον: *Μολιέρου ἄριστα ἔργα ἐξελληνισθέντα ὑπὸ Ἰ. Ἰσιδωρίδου Σκυλίση. Κωμωδιῶν Μισάνθρωπος, Ταρτοφρος, Φιλάργυρος μετὰ εἰκόνας τοῦ Μολιέρου καὶ πανομοιότυπον ἐπιστολῆς Ἀ. Κοραῆ. Ἐν Τεργέστη. Τύποις τοῦ Ἀυστριακοῦ Λόγδ 1871.* Ἀπὸ κεῖ ἄλλα θὰ ἔχουν ἀποσπασθεῖ, καὶ ἄλλα ἴσως κυκλοφόρησαν μόνον τους. Στὸ βιβλίον, τὸ γράμμα εἶναι διπλωμένο στὴ μέση καὶ κολλημένο κανονικὰ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐπικεφαλίδος. Στὴν περίπτωσιν τοῦ κ. Τζιάτζιου, ἡ μικρὴ διαφορὰ τοῦ φαρδύς ἐξηγεῖται εὐκόλα ἀπὸ βαθύτερο ξάκρυσμα τοῦ βιβλίου ἀπὸ ὅπου σκίσθηκε στὴ μέση τὸ γράμμα.

Τελειώνω κατ' ἀνάγκην μὲ μερικὲς παρατηρήσεις σχετικὲς μὲ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ κ. Τζιάτζιου: στὴν πρώτη φράση πρέπει νὰ διαβασθεῖ « νὰ φυλάξετε κἂν », ὄχι « νὰ φυλάξετε καὶ ». Στὴν τελευταία, τὸ « ὅτι » πρέπει νὰ χωρισθῆ « ὅ,τι ». Ἡ ἔκφρασις « δὲν ἔκαμνες κακὰ νὰ μεταφράσης τὸν Μισάνθρωπο » δὲν σημαίνει ὅτι ἔχει γίνῃ ἢ μετάφρασις (ἄλλοιῶς θὰ ἔλεγε « ἔκαμνες »), ἀλλὰ εἶναι σύστασις τοῦ Κοραῆ γιὰ νὰ μεταφρασθῆ τὸ ἔργο τοῦτο τοῦ Μολιέρου. Συνεπῶς ἀστοχοῦν οἱ σχετικὲς παρατηρήσεις τοῦ κ. Τζιάτζιου. Ὁ Κ. Κόκκινάκης εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸ πρόσωπον ὥστε νὰ παρέλκη κάθε ἀμφιβολία γιὰ τὸ ὄνομά του.

Μὲ πολλὴ ἀγάπη

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Σημ. τ. « Ν. Ε. » — Ἡ « κατάπληξις » τοῦ κ. Νικ. Ἰ. Λάσκαρη καὶ οἱ παρατηρήσεις τοῦ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ εἶναι ἀπολύτως δικαιολογημέναι. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποχρέωσις τοῦ καθηγήτοῦ κ. Εὐαγγ. Τζιάτζιου νὰ ἐξηγήσῃ τοῦλάχιστον τὰ σφάλματά του, καταφανῆς κι' ἐπείγουσα. Περιμένουμε, λοιπόν.

Πατριωτικὴ ποίησις.

Ἀγαπητέ μου φίλε κύριε Χάρη,

Πολὺ πιστὸ καὶ πολὺ σωστὸ τὸ προχθεσινόν σου ἄρθρον ὡς ἄμεση ἐντύπωσις, ὡς ἄμεσος ἀντίκτυπος τῶν σημερινῶν μας πνευματικῶν πραγμάτων: ἡ πατριωτικὴ μας ποίησις δὲν εἶναι καθόλου στὸ ὕψος τῆς στιγμῆς.

Ἔχει τοῦτο, ἄρα γε, κάποια σχέση μὲ τὸν πατριωτισμό; Τὰ κατορθώματα τοῦ στρατοῦ μας, τόσο ἀποτόμως ἐνδοξα, ὁ ἐνθουσιασμός κ' ἡ ἔξαρσις τοῦ λαοῦ φανερώουν, νομίζω, πανηγυρικὰ ὅτι, καὶ σήμερα, ὅσο τοῦλάχιστον καὶ πάντα, ἡ ἑλληνικὴ πατριωτικὴ ἰδέα μένει μέσα σ' ὅλους μας ζωντανὴ κ' εὐεργετικὴ! Λοιπόν, ἴσως, τὸ φαινόμενο νᾶχη περισσότερὴ σχέση μὲ τὴν τέχνη. « Μὰ ναί, θά μοῦ πῆς, αὐτὸ ἤθελα κ' ἐγὼ νὰ τονίσω ». Ἀλλὰ σὲ ρωτῶ ἀκόμη: μόνον μὲ τὴν τέχνη τὴν ἑλληνικὴν; Δὲ λέγω τίποτε γιὰ τὴ Γαλλίαν· ἀλλὰ στὴν Ἀγγλίαν, ἄρα γε, πιστεύεις ὅτι, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου, γράφονται πατριωτικὰ ποιήματα ἐφάμιλλα μὲ τὴν ἀγγλικὴν δράση; Ἐγράφησαν, τάχα, στὴν Πολωνίαν ἢ στὴ Φιλανδίαν; Γράφονται στὴν Ἰταλίαν, στὴ Γερμανίαν; Σ' αὐτὸ δὲν εἶμαι σὲ θέση ν' ἀπαντήσω ἀπολύτως, καὶ θὰ παρακαλοῦσα νὰ τὸ κάμουν ἐκεῖνοι ποῦ μποροῦν. Μὰ θ' ἀπαντοῦσα σὲ κάτι ἄλλο, πῶς εὐκολώτερο, γιὰ εἶναι ἀπὸ τὰ δικά μας: Ποιὰ εἶναι τὰ πατριωτικὰ ποιήματα ποῦ γράφησαν σύγχρονα μὲ τὴν ἑναρξιν τοῦ Εἰκοσιένα; Θὰ ἔδινες στά θούρια τοῦ Ρήγα Φεραίου θέσιν ἀνώτερη ἀπ' αὐτὴν ποῦ ἔχουν τὰ σημερινά;

Μ' αὐτὰ τὰ δυὸ λόγια δὲν ἔληξε, βέβαια, τὸ ζήτημα. Ἀπεναντίας, νομίζω πὼς μόνον ἄρχισε· καὶ πὼς πρέπει ν' ἀναλυθῆ καὶ νὰ μελετηθῆ πλατεῖα ἀπὸ τίς φωτισμέναις στήλαις τῆς « Νέας Ἑστίας ». Θὰ εἰπωθοῦν πολλὰς γνώμες, μὰ καὶ πολλὰ στοιχεῖα ποῦ θὰ ἐπιτρέψουν νὰ μορφωθοῦν κι' ἄλλαι. Ὅσο γιὰ μένα, νομίζω πὼς ἔχομε νὰ διαλέξωμε ἀνάμεσα σὲ δυὸ, μὲ δεδομένο, προκαταβολικὰ, τὸ στοιχειῶδες ἀξίωμα ὅτι ὁ σύνδεσμος τῆς πραγματικότητος μὲ τὴν τέχνην εἶναι ἔμμεσος καὶ ὄχι ἄμεσος: στὴ γενικὴν ἰδέαν ὅτι ὑπάρχουν, γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καθολικὰς ποιητικὰς ἐποχάς, ποῦ ρυθμίζονται ἀπὸ παράγοντες αἰώνιους ἢ τοῦλάχιστον σταθεροῦς· καὶ στὴ μερικὴν ἰδέαν, ὅτι ἓνα ὁποιοδήποτε θέμα γιὰ νὰ περιβληθῆ τὸν ποιητικὸν τύπον, χρειάζεται κάποιαν ἀφομοίωσιν, κάποια ἐξοικείωσιν, κάποιο χρονικὸ διάστημα, κάτι ἀπ' ὅσο θὰ χρειαζόταν γιὰ νὰ βλαστήσῃ κ' ἓνας σπόρος στὴ γῆ καὶ νὰ πάρῃ τὸν τύπον τὸ φυτικόν. Γιὰ σκέψου, πόσους αἰῶνες δουλεύει ἀδιάκοπα ἡ Ποίησις τὸ ἐρωτικὸν θέμα!

Ἔτσι, ἔρχεται τὸ πρᾶγμα καὶ στὴν ἀντίθετη ὁψιν. Ἄν δηλαδὴ ἡ Ἑλλὰς στραφῆ πρὸς τὴν ποιητικὴν τῆς Παράδοσιν, κανένα παράπονον, καμμιά ντροπὴ δὲν μπορεῖ νᾶχη ἀπὸ τοὺς πατριωτικούς τῆς ποιητάς. Σολωμός, Κάλβος, Βαλαωρίτης, Ζαλοκώστας, Παράσχος — οἱ πέντε πρῶτοι μεγάλοι ποιηταὶ τῆς —, εἶναι οἱ πέντε μεγάλοι πατριωτικοὶ τῆς ποιηταί. Ἄν τηρηθοῦν οἱ ἀναλογίαι, ὀλίγαις χώραις τοῦ κόσμου παρουσιάζουν, πιστεύω, τέτοιο παράδειγμα. Ἔως τὸ θάνατον τοῦ Παράσχου, ὀγδόντα σχεδὸν χρόνια μετὰ τὸ